

נתונים על נשירת תלמידים ושיעור למידה בקרב האוכלוסייה הבדואית בדרום - עדכון

מסמך זה נכתב לבקשת חבר הכנסת וליד אלהואשלה ויוצגו בו נתונים נבחרים על נשירה של תלמידים ושיעור למידה בקרב האוכלוסייה הבדואית בדרום.

במסמך מוצגים הנתונים העדכניים הזמינים כיום ביחס לנשירת תלמידים בדואים בנגב ושיעורי הלמידה בקרבם. להתייחסות רחבה יותר לסוגיית נשירת תלמידים בחברה הבדואית בנגב, ובכלל זה התייחסות לפעולות ולהחלטות שהתקבלו ברמה הלאומית על מנת להביא לצמצום הנשירה, ראו [מסמך קודם שנכתב במרכז המחקר והמידע של הכנסת](#) באותו נושא בפברואר 2023.

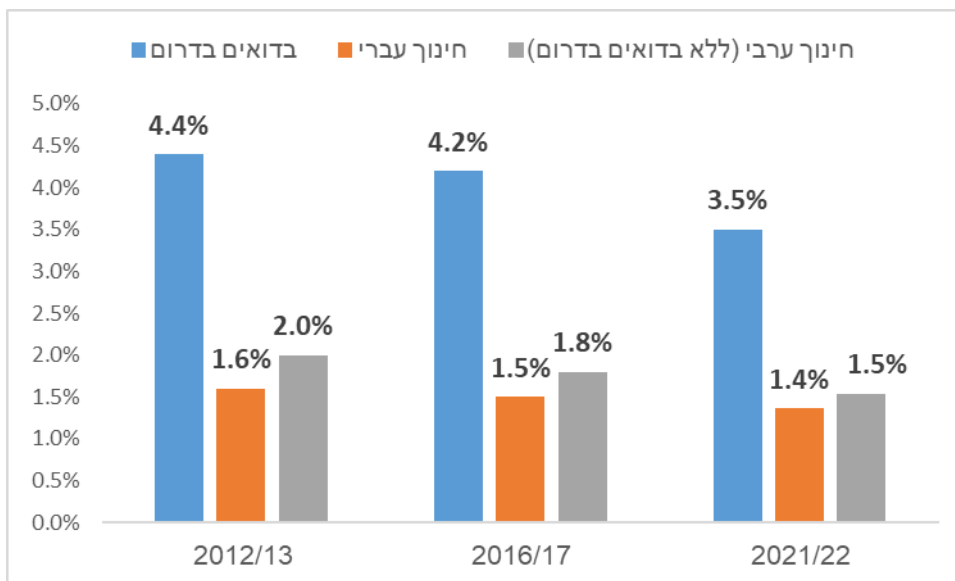
נציין כי במסמך מוצגים נתונים בנוגע לשיעורי הנשירה הגלויה של התלמידים (כלומר, עזיבת תלמידים שהיו רשומים ללימודים במסגרת מוכרת כך שהם אינם רשומים בה עוד), ולא מוצגים בו נתונים ביחס לנשירה הסמויה של תלמידים, שמשמעה היעדרות תכופה ממערכת החינוך או נוכחות פסיבית בכיתה מבלי שמתקיים תהליך של למידה משמעותית. ככל הידוע לנו נכון להיום לא מתקיימת מדידה רשמית של הנשירה הסמויה במערכת החינוך.¹

1. שיעורי נשירה גלויה

השיטה הרווחת למדידת נשירה גלויה במערכת החינוך בישראל מתבססת על השוואת מספר הלומדים בתחילת שנת לימודים מסוימת למספר הממשיכים בלימודיהם בתחילת השנה שאחריה. **כלומר, ספירת התלמידים שנשרו בשנת לימודים מסוימת ("נשירה שנתית")**. הנתונים המוצגים להלן מבוססים על שיטת מדידה זו ועל ההגדרה המצומצמת, הכוללת רק את מי שנשרו מהלימודים ואינם לומדים במסגרת חלופית ידועה (כגון בתי ספר מקצועיים ותכנית היל"ה לנוער בסיכון). נתוני הנשירה בקרב התלמידים הבדואים הופקו בלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

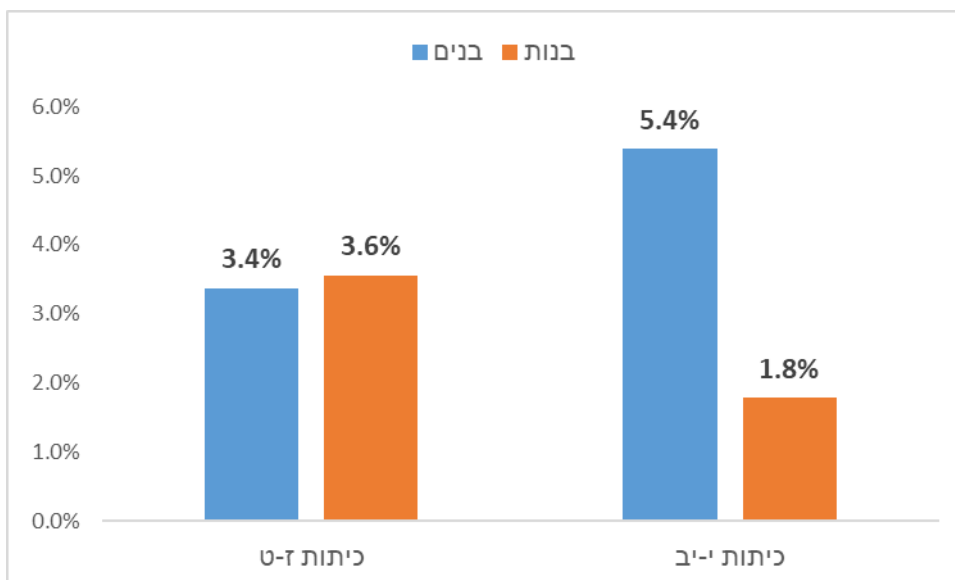
¹ בהקשר זה יצוין כי [בדיון שהתקיים בוועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת ב-9 במאי 2023 בנושא הנשירה במגזר הבדואי והטיפול בנושאים](#) נטען כי בחינוך הבדואי בנגב יש תופעה שבה תלמידים רבים אמנם רשומים לבתי ספר אך בפועל הם אינם מגיעים ללימודים במשך תקופה ממושכת והדבר אינו מדווח על ידי מנהלי בתי הספר בהתאם לנהלי הביקור הסדיר במערכת החינוך, שכן הם אינם מעוניינים להפסיד את התקצוב הניתן בגין אותם תלמידים.

תרשים 1. שיעור נשירה בקרב תלמידי כיתות ז'-י"ב, לפי קבוצת אוכלוסייה²

מהנתונים עולה כי שיעורי הנשירה בקרב התלמידים הבדואים בדרום גבוהים משמעותית משיעורי הנשירה בקרב תלמידי החינוך העברי והערבי. בשנת תשפ"ב (2021/22) שיעור הנשירה בקרב התלמידים הבדואים עמד על 3.5%, יותר מכפול משיעור הנשירה בקרב תלמידי החינוך העברי (1.4%) והחינוך הערבי (1.5%). עוד עולה מהנתונים כי לאורך השנים המוצגות חלה ירידה בשיעור הנשירה בכל קבוצות האוכלוסייה. להלן נתוני הנשירה בחלוקה לשתי קבוצות של שכבות גיל (כיתות ז'-ט', כיתות י'-י"ב) ולפי מגדר:

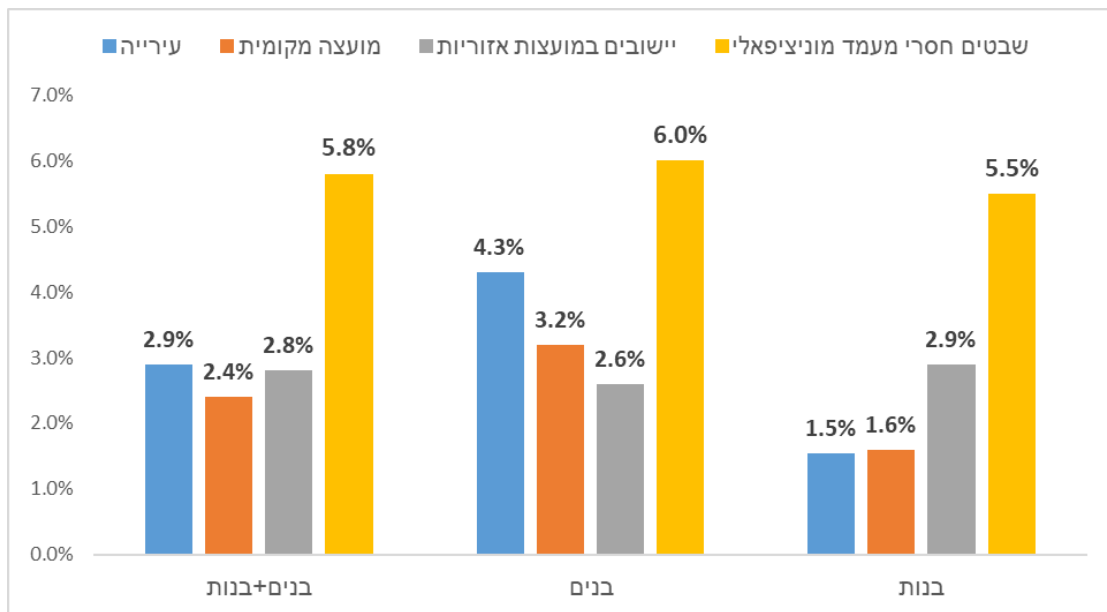
תרשים 2. שיעור נשירה בקרב תלמידים בדואים בדרום בכיתות ז'-י"ב, לפי מגדר, תשפ"ב (2021/22)

² מקור נתוני החינוך העברי והחינוך הערבי: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, השנתונים הסטטיסטיים לישראל בשנים 2022 (לוח 4.27), 2018 (לוח 8.27) ו-2014 (לוח 8.36). עיבוד נתוני החינוך הערבי ללא בדואים בוצע באמצעות הפחתת נתוני הנשירה בקרב התלמידים הבדואים שהופקו בלמ"ס לבקשתנו.

מהנתונים עולה כי שיעורי הנשירה בקרב הבנות הבדואיות בכיתות ז'-ט' היו גבוהים מעט מאלה של הבנים הבדואים באותן כיתות. מנגד שיעורי הנשירה בקרב הבנים הבדואים בכיתות י'-י"ב היו גבוהים משמעותית מאלה של הבנות הבדואיות (5.4% לעומת 1.8%, בהתאמה). עוד עולה מהנתונים כי בקרב הבנים הבדואים הנשירה בכיתות י'-י"ב הייתה גבוהה מזו שבכיתות ז'-ט', אולם בקרב הבנות הבדואיות התמונה הייתה הפוכה והנשירה בכיתות ז'-ט' הייתה גבוהה מזו שבכיתות י'-י"ב.

תרשים 3. שיעור נשירה בקרב תלמידים בדואים בדרום בכיתות ז'-י"ב, לפי מעמד מוניציפאלי של ישוב המגורים ומגדר, תשפ"ב (2021/22)³

מהנתונים עולה כי שיעורי הנשירה בקרב תלמידים בדואים שהתגוררו בשבטים חסרי מעמד מוניציפאלי היו גבוהים באופן משמעותי משיעורי הנשירה בקרב תלמידים בדואים שהתגוררו ביישובים במעמד מוניציפאלי אחר. לצד זאת בלטה גם נשירה בקרב הבנים הבדואים שהתגוררו בערים ובמועצות המקומיות.

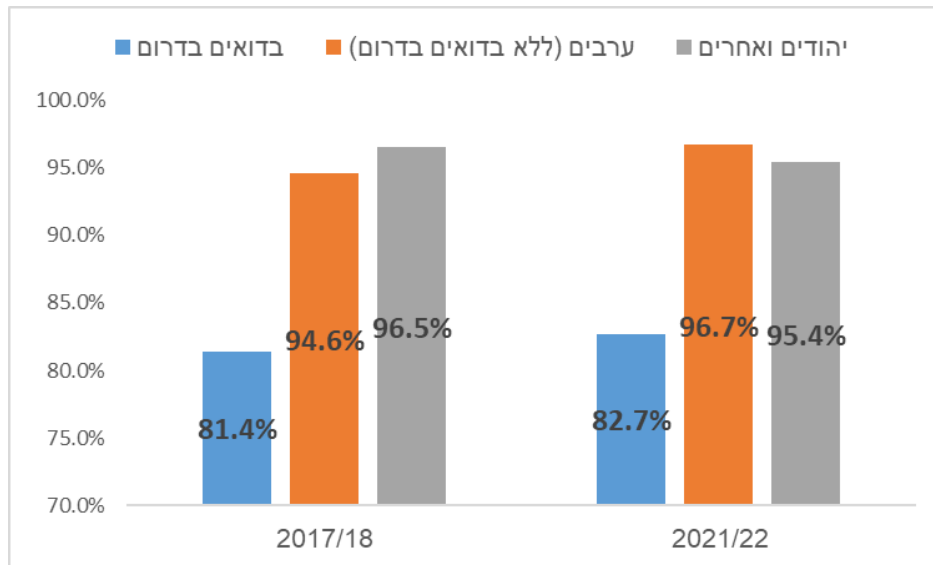
נוסף כי שיעורי הנשירה בכיתות ז'-ט' בקרב הבנות הבדואיות שהתגוררו בשבטים חסרי מעמד מוניציפאלי היו גבוהים מאלה של הבנים הבדואים שהתגוררו באותם שבטים (7.5% לעומת 4.7%, בהתאמה). מנגד, בכיתות י'-י"ב נמצאה תמונה הפוכה ושיעורי הנשירה בקרב הבנים הבדואים שהתגוררו בשבטים אלו היו גבוהים משמעותית מאלה של הבנות הבדואיות שהתגוררו באותם שבטים (7.8% לעומת 2.8%, בהתאמה).

2. שיעורי למידה

הנתונים אודות שיעורי הלמידה מתייחסים למספר הילדים הלומדים במסגרות לימודיות מוכרות מתוך מספר הילדים בגילים הרלוונטיים, ללא התייחסות לדרגת כיתה. להלן יוצגו נתונים על בני נוער בגילים 16-17 שרשומים במסגרת חינוכית ידועה כלשהי. נתונים אלה עשויים להצביע על היקף אי-הלמידה בקרב בני נוער, וכן על היקף הנשירה המצטברת של בני נוער. הנתונים הופקו בלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

³ הערים בהן מתגוררים תלמידים בדואים הן רהט ובאר שבע; המועצות המקומיות בהן מתגוררים תלמידים בדואים הן תל שבע, כסיפה, לקיה, ערעה בנגב, שגב שלום וחורה.

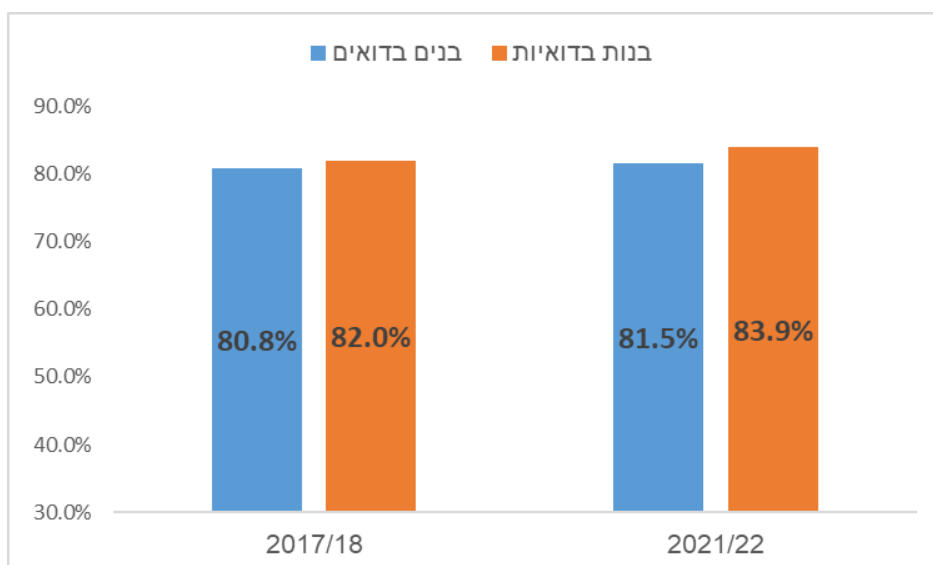
תרשים 4. שיעור למידה בקרב בני נוער בגילים 16-17, לפי קבוצות אוכלוסייה

מהנתונים עולה כי שיעורי הלמידה בקרב בני הנוער הבדואים המתגוררים בדרום היו נמוכים משמעותית משיעורי הלמידה בקרב בני הנוער היהודים והערבים. שיעור הלמידה בקרב בני נוער בדואים בגילים 16-17 עמד בשנת הלימודים תשפ"ב (2021/22) על כ-83% בלבד, לעומת כ-97% בקרב בני הנוער הערבים באותם גילים וכ-95% בקרב בני הנוער היהודים בגילים אלה. משמעות הדבר היא כי אחד מכל שישה (כ-17%) נערים בדואים בדרום בגילים 16-17 לא למד בשנה זו במסגרת חינוכית ידועה כלשהי.

לצד זאת נוסף כי שיעור הלמידה בקרב בני נוער בדואים בדרום בגיל 17 נמוכים מעט מאלה של בני נוער בדואים בדרום בגיל 16: 81.8% בשנת 2021/22, לעומת 83.6%, בהתאמה.

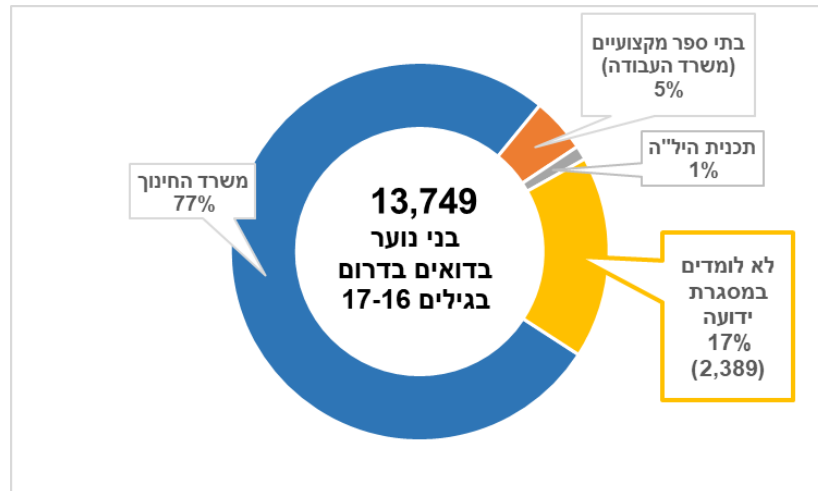
תרשים 5. שיעור למידה בקרב בדואים בדרום בגילים 16-17, לפי מגדר

מהנתונים עולה כי שיעורי הלמידה בקרב הבנות הבדואיות בגילים 16-17 היו גבוהים מאלה של הבנים הבדואים בגילים אלה. בשנת תשפ"ב (2021/22) עמד שיעור הלמידה בקרב הבנות הבדואיות על כ-84%, לעומת 81.5%

בקרב הבנים הבדואים. בין השנים המוצגות חלה עליה בשיעורי הלמידה הן בקרב הבנים הבדואים והן בקרב הבנות הבדואיות.

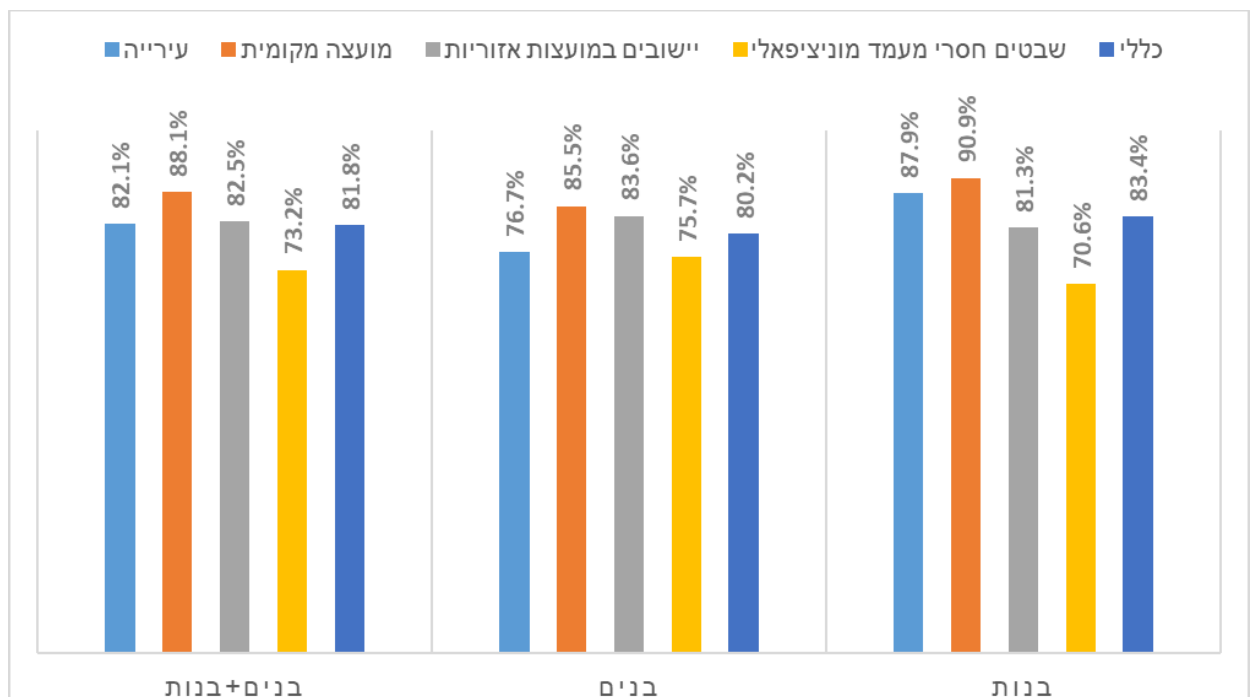
תרשים 6. בדואים בדרום בגילים 17-16, לפי המסגרת החינוכית שבה הם לומדים, תשפ"ב (2021/22)

מהנתונים עולה כי כ-77% מבני הנוער הבדואים בגילים 17-16 למדו בשנת תשפ"ב (2021/22) בבתי ספר בפיקוח משרד החינוך, כ-5% למדו בבתי ספר מקצועיים בפיקוח משרד העבודה ו-1% למדו בתכנית היל"ה המיועדת לנוער בסיכון. **אחד מכל שישה בני נוער בדואים בדרום בגילים 17-16 (כ-17%) לא למדו בשנה זו באף מסגרת מוכרת (2,389 בני נוער).**

להלן פירוט הנתונים בקרב גילאי 17 בלבד, לפי מעמד מוניציפאלי של ישוב המגורים ולפי מגדר.

תרשים 7. שיעור למידה בקרב בדואים בדרום בגיל 17, לפי מעמד מוניציפאלי של ישוב המגורים ומגדר, תשפ"ב (2021/22)

מהנתונים עולה כי שיעור הלמידה בשנת תשפ"ב (2021/22) בקרב בדואים בדרום בגיל 17 המתגוררים בשבטים חסרי מעמד מוניציפאלי היו הנמוכים ביותר בהשוואה לשיעור הלמידה ביישובים במעמד מוניציפאלי אחר. רבע מהבנים הבדואים בגיל 17 שהתגוררו בשבטים (כ-24%) וקרוב לשליש מהבנות הבדואיות בגיל 17 שהתגוררו בשבטים (כ-30%) לא למדו בשנה זו במסגרת חינוכית מוכרת כלשהי. לצד זאת בלט שיעור למידה נמוך יחסית בקרב הבנים הבדואים בגיל 17 שהתגוררו בערים.

עוד עולה מהנתונים כי אחד מכל חמישה בנים בדואים בדרום בגיל 17 (כ-20%) ואחת מכל שש בנות בדואיות בדרום בגיל 17 (כ-17%) לא למדו בשנת תשפ"ב במסגרת חינוכית מוכרת כלשהי.